

Оксана ГРОШЕВА,
вчитель вищої категорії "КЗО СЗШ № 49",
м. Дніпропетровськ

Поговоріть зі мною...

(Розмови з батьками майбутніх першокласників)

Мова — це великий дар природи, розвинутий, вдосконалений за тисячоліття з того часу, як людина стала людиною.

Кіндрат Кропива

Досвід роботи з першокласниками свідчить, що однією з проблем організації успішної роботи на уроках є подолання дефектів мовлення окремих дітей. Хочу поділитися своїми роздумами та практичним досвідом, як усунути недоліки мовлення, що закономірно підвищить успішність учнів, подолає психологічний дискомфорт їхнього перебування у колективі однолітків.

Передусім у цій роботі першими і найкращими помічниками мають стати батьки.

Тому і хочу звернутися до них. Давайте, шановні, розглянемо особливі труднощі в навчанні, що проявляються вже в перші тижні перебування учня в школі. Від того, наскільки швидко вони будуть виявлені, наскільки міцною стане співпраця педагога, батьків, вузьких спеціалістів, залежатимуть подальші учнівські досягнення.

Коли дитина вперше переступає поріг школи, вона повинна гарно розуміти побутову мову, чітко вимовляти звуки, будувати власні висловлювання. Кожний майбутній першокласник проходить кілька етапів розвитку мовлення:

1. 4–6 міс. — період агукання;
2. 6–10 міс. — етап лепетання або белькотіння;
3. 11–12 міс. — засвоєння перших слів як сигналів першої сигнальної системи;
4. 1 рік — 2 роки — етап оволодіння простими граматичними формами;
5. 2–3 роки — оволодіння ситуативним мовленням, швидке збагачення словникового запасу;
6. 4–6 років — етап оволодіння зв'язним та виразним мовленням, засвоєння доволі складних граматичних форм, виникнення внутрішнього мовлення. (За А.А.Люблінською)¹.

Але, на превеликий жаль, деякі батьки не приділяють достатньої уваги цим важливим етапам розвитку дитини, і в 1 класі ми стикаємося з чималою кількістю учнів з мовними дефектами (з власного досвіду: 2014/2015 н.р. — 20% таких дітей).

Що слід пам'ятати батькам. Необхідно дуже уважно ставитися до дитини в період раннього розвитку, не допускати "сюсюкання", стежити за чистотою власного мовлення і мовлення оточуючих, розмовляти з дитиною, спонукати її до активного мовлення. Недоліки вимови в 1 класі в подальшому відображаються на успіхах в оволодінні грамотою (дисграфія², дислексія³). А це спричиняє для учня додаткове психологічне навантаження, може призвести до зниження самооцінки, втрати цікавості до навчання. Тому, якщо ви помітили такі негаразди у мовленні дитини, обов'язково треба звернутися до спеціалістів. І в ДНЗ, і в школі з такими дітьми працюють логопеди, на уроках навчання грамоти вчителі використовують різноманітний навчальний матеріал, який допомагає усунути ці проблеми.

Бувають певні ситуації, за яких дефекти вимови спричинені фізіологічними особливостями мовного апарату. В таких випадках логопедичні та педагогічні засоби є мало ефективними. Потрібна обов'язкова консультація лікаря.

У своєму першому класі я стикнулася з учнями, мовлення яких доволі бідне, висловлювання примітивні, відповіді на будь-які запитання односкладні, наявні слова-паразити. Їм дуже важко зв'язно висловити свої думки, вони плутаються в побудові фраз. У таких дітей труднощі виникають на різних уроках, наприклад, математики — розв'язати математичне завдання вони можуть, а пояснити, прокоментувати свої дії — ні. Причини цих труднощів лежать у відставанні на певному етапі мовного розвитку. Будь-яке відхилення залишає слід у навчальній діяльності. За правильної організації роботи з такими дітьми, за адекватної реакції батьків негативні наслідки будуть усунені або стануть ледь відчутними. Але це потребує злагоженості у взаємодії сім'ї та навчального закладу. В жодному разі не раджу близьким дитини нехтувати цими проблемами.

Шановні батьки! Спілкуйтеся з дитиною, розмовляйте з нею. Не слід перекладати функцію активного спілкування на телевизор та комп'ютер. Обговорюйте все почуте та побачене, вчіть скоромовки, чистомовки, грайте в мовні ігри на збагачення словникового запасу (це буде корисно і для вас!). Батькам потрібно зрозуміти весь рівень від-

¹ Люблінська Ганна Олександрівна (1903–1983) — доктор психологічних наук, професор. Основні проблеми дослідження — дія і ставлення до мови на різних етапах розвитку дитини, розвитку мислення, співвідношення знань і дій, ролі мови в чуттєвому пізнанні, практиці, в розумовій діяльності.

² Дисграфія — нездатність оволодіти письмом та навчитись читати за умови нормального розвитку інтелекту.

³ Дислексія — нездатність оволодіти навичками читання, недуг, не пов'язаний з інтелектуальним розвитком людини.

повідальності за нехтування мовними проблемами майбутнього школярика, щоб надалі не шукати винних. На моє глибоке переконання, не слід також поспішати віддавати дитину до 1 класу, якщо у неї спостерігаються мовні негаразди, вона почала пізно говорити. Ви неабияк ускладните шкільне життя власного сина чи доньки. Краще цей рік витратити на усунення проблем, співпрацю з логопедом та лікарем, фізичну та психологічну підготовку до школи. І тоді першокласник радуватиме вас своїми успіхами та досягненнями.

Особливої уваги потребують до себе школярі, що заїкаються⁴. На перших тижнях навчання ситуація з такими дітками може погіршитися: нове оточення, посилення навантаження, зміна виду діяльності, додатковий стрес. Вчителя потрібно обов'язково попередити про таку особливість. Тоді педагог матиме можливість налагодити доброзичливе ставлення класу до цього учня, правильно спланувати індивідуальну роботу з ним. Деякий час учитель не вимагає від такої дитини публічних відповідей, дає додатковий час на адаптування. Ці учні бояться насмішок, іноді можуть просто відмовитися говорити в присутності малознайомих людей, на уроках соромляться виявляти активність. Слід пам'ятати, що для таких дітей потрібно формулювати чіткі запитання, рідше вдаватися до команд, говорити повільно та плавно. Заїкання має різні причини, встановити які допоможе спеціаліст. Батьки в жодному разі не повинні вважати, що це "само пройде". Лікування заїкання – завдання логопеда (педагога-дефектолога) та психолога або психотерапевта.

За правильного комплексного підходу до мовних дефектів, своєчасного втручання фахівців їх можливо усунути. Тоді майбутні першокласники і другокласники зможуть впевнено продовжувати крокувати шкільним життям, виростуть грамотними, впевненими, успішними та освіченими громадянами України.

Практичний додаток з власного досвіду роботи з учнями, що мають певні дефекти мовлення

Наведені види вправ та завдань я використовую на уроках навчання грамоти, під час індивідуальної роботи з учнями. Також обов'язково ознайомлюю з ними батьків. Тоді діти мають можливість виконувати вправи та гімнастику не тільки на уроках.

1. Артикуляційні вправи.

Діти виконують за вчителем, доцільно використовувати індивідуальне люстерко для того, щоб дитина мала змогу перевірити правильність виконання вправи.

✓ "Усмішка" – дитина усміхається широко, але зубки не видно.

✓ "Пастка" – ротик закритий, напруженим язиком упиратися по черзі в щічки.

✓ "Парканчик" – губи розтягнуті в усмішці, зубки щільно прилягають, утворюючи паркан.

⁴ Заїкання – складне порушення мовлення, що проявляється розладом її нормального ритму, мимовільними зупинками в момент висловлювання або вимушеними повтореннями окремих звуків або складів, що відбувається внаслідок судом органів артикуляції.

✓ "Чистимо зубки" – в усмішці відкрити ротик та кінчиком язика провести ("почистити") за нижніми, а потім за верхніми зубками. Імітувати полоскання рота.

Котик Мурчик вранці встав,
Чистити зуби побажав.

Вправо-вліво, вправо-вліво,
Зубки чистимо ми вміло.

Пополощуть дітки ротик,
Як чистюля котик.

✓ "Індик" – швидко рухати язиком по верхній губі та промовляти: "бл-бл-бл-бл". Вправа нескладна, завжди подобається учням.

2. Вправи на розвиток дрібної моторики рук.

Під час виконання пальчикової гімнастики вважаю доречним використання українських народних забавлянок, ігор, потішок з вправами для пальчиків та рук. Наприклад, "Сорока-білобока", "Баба сіяла горох". Фантазія вчителя, вихователя в організації таких вправ необмежена.

✓ Самомасаж.

Дві долоньки зустрічались,
Із малюками вітались.
Скільки пальців маєш? – П'ять!
Ми вчимося рахувати!
Перший – товстий та лінійний!
Другий – вказівний красивий!
Третій – фаніний парубок!
А четвертий – козачок!
П'ятий – це малюк кирпатий.
Отакі у нас малюки!

✓ "Пластилін" – діти гарно розтирають пальці, долоньки, а потім "виліплять" кожний пальчик.

✓ "Півник" – з'єднати вказівний та великий палець (дзюб). Інші пальчики розчепирити (гребінець).

✓ "Помічниця".

В понеділок прала я, (кулачками терти один об інший).

У вівторок підмітала. (Кисті розслаблених рук імітують рухи по столу).

В середу пекла калач. (Печемо "пиріжки").

Весь четвер шукала м'яч. (Праву руку підносимо до чола і робимо "козилок").

Чашки в п'ятницю помила, (пальці лівої руки напівзігнути, долоня стоїть на ребрі, а вказівним пальцем правої руки водимо по колу всередині лівої руки).

А в суботу торт купила. (Долоньки розкриті і з'єднані разом по стороні мізинців).

Всіх я друзів у неділю

Покликала на гостину. (Махаємо долоньками до себе).

Під час індивідуальної роботи можна використовувати масаж за допомогою різноманітних предметів – шишки, торбинки з горохом, горішків.

Гарний результат дає робота з дрібними предметами. Наприклад, виготовити намисто з бісеру для мами, бабусі, сестри. Це завдання потрібно виконувати під наглядом дорослих, після інструктажу з техніки безпеки під час роботи з голкою.

3. Чистомовки.

Іс-іс-іс — ми ідемо в ліс,
 Ас-са-ас — прийшов до лісу весь наш клас,
 Ас-са-ас — гриби чекають на нас.
 Си-си-си — кошик швиденько неси.
 Су-су-су — ще я кошик принесу.

Необхідно повторити тричі останній склад:

Грالی у "квача" — ча-ча-ча.
 Річка тече — че-че-че.
 Хліб у печі — чі-чі-чі.
 Літери учи — чи-чи-чи.
 Пиріжки печу — чу-чу-чу.

4. Скоромовки.

На столі стоїть сільниця, у сільниці — сіль.

У маленької Сані перекинулись сани, тепер у Сані нові сани.

Золоті жолуди зовсім пожовтіли.

Всім подобається це куце цуценя.

Женя з бджільми не дружив —
 Завжди Женя бджіл дражнив.
 Женю бджоли не жаліли —
 Та дражила нажалили!

Ченчик, ченчик невеличкий, на ченчику черевички.

Шишки на сосні, шашки на столі.

Молодшому сину пошили сині штани.

Щиглі в куцах пишали,
 Щоранку сповіщали:
 "В куцах вітрище свище,
 Гуляє морозище".

Мурлика муркоче — морозива хоче.

Мурлико руденький — замерзнеш, дуренький!

Летить орлиця — крила розкрила.

Крила орлині великі.

Орел на горі, перо на орлі.

Стоїть клен, біла клена сидить Олена.

5. Вправи на звуконаслідування. Найчастіше я використовую такі завдання в 1 класі. Важливо обирати приклади, що знайомі учням з власного життєвого досвіду. Звуконаслідування діти мають вимовляти на видиху. Слова вчителя можна замінити відповідними малюнками.

"Оля пісеньку співає" — А-а-а, а-а-а.

"Гуде потяг" — У-у-у, у-у-у.

"Болить зуб" — О-о-о, о-о-о.

"Пароплави гудуть" — І-і-і, і-і-і.

"Заблукав у лісі" — Ау-ау-ау-ау

"Малюк плаче" — Уа-уа-уа-уа.

"Гріємо ручки" — Х-х-х-х.

"Пісенька комарика" — З-з-з-з.

"Граємо на барабані" — Д-д-д-д.

"Гусак сичить" — Ш-ш-ш-ш.

"Жук дзижчить" — Ж-ж-ж-ж.

"Зозуля кує" — Ку-ку, ку-ку.

"Корова" — Му-му-му.

Отже, такі нехитрі вправи, що межують з дитячими іграми, дарують учням справжнє задоволення (та перепочинок) і зримо поліпшують їхнє мовлення. Тим більше, що вони відтворюють всі ці вправи у колі сім'ї, у розвагах з однолітками чи молодшими друзями. ☺

Конкурс для учнів молодших класів

Запрошуємо взяти участь у творчому змаганні "45 чарівних слів".

Умови конкурсу такі.

Учасники — школярі 1–4 класів.

Завдання: написати шкільний твір на вільну тему (оповідання або казку) обсягом не більше 45 слів. Твір пишеться в класі.

Вчитель вибирає три найкращі на його думку твори учнів і, підписавши, надсилає їх на адресу редакції журналу "Початкова школа":

вул. Прирічна, 25-А, к. 12, Київ, 04213; e-mail: pochatkova@bigmir.net

Конкурс триватиме упродовж 2015–2016 навчального року і проходитиме у двох вікових номінаціях: 1–2 та 3–4 класи.

Редакція визначить по 6–8 найкращих творів у кожній номінації. Результати опублікуємо в 6, 7, 8 і 9 номерах журналу за 2016 рік. Найкращі роботи надрукуємо у журналі, звичайно ж, представивши юних авторів та їхніх учителів.

Про те, як виникла ідея конкурсу, та історію написання коротких оповідань читайте на нашій сторінці в соціальній мережі Facebook або на сайті видавництва "Початкова школа": www.pochatkova-shkola.net/novyny.htm

Редакція